

Nietzsches Allegro Feroce-sats

//

//]]]]> //]]>

BOKOMTALE: «Vi er ukjente for oss selv, vi erkjennende vesener, ukjente for oss selv.» Slik åpner Friedrich Nietzsche (1844–1900) sin berømte undersøkelse av den menneskelige

moralens opphav og verdi – en bok som ender i en dyrkelse av den sterke, bortenfor den gjengse moral og alskens samvittighetsnag. *Moralens genealogi* fra 1887 foreligger nå i ny norsk oversettelse.

Av Tore Engelsen Espedal

Mye er sagt, og mer vil nok bli sagt av kommende generasjoner, om Nietzsche og hans tenkning. Akkurat denne bokens rykte skyldes nok først og fremst forfatterens berømte skille mellom herremoral og slavemoral, der slavemoralen fremtrer som misunnelse overfor den som er kreativ og livsdyktig. Men hvor stod så *Moralens genealogi* i Nietzsches forfatterskap?

Livet, plagene, bøkene

//

//]]]]> //]]>

Zur Genealogie der Moral utkom altså i 1887, helt mot slutten av Nietzsches virksomme liv. I tiden etter 1879, året da Nietzsche, på grunn av stadig lengre perioder med dårlig helse og migræne, ble tvunget til å si opp sitt professorat i Basel, hadde han pendlet mellom de sveitsiske alper og kystbyer i Nord-Italia og Syd-Frankrike. Innimellom de årtidsvise forflytningene, kun avbrutt av mer eller mindre tilfeldige besøk fra mer eller mindre lojale venner, fullførte han i april 1886 *Hinsides godt og ondt* (norsk oversettelse ved Trond Berg Eriksen).

Denne utgivelsen skulle bli den siste av hans mer aforismebaserte bøker og – ifølge et av brevene han senere skulle skrive til Georg Brandes – selve nøkkelen til hans samlede verk.

Kort tid etter at Nietzsche lot *Hinsides godt og ondt* trykke på egen bekostning, kjøpte forleggeren Ernst Fritsch rettighetene til andreopplaget av flere av hans tidligere utgivelser. Med forfatterens svært begrensede lezerskare i hu, var det neppe av kommersielle interesser, men behovet for å revurdere egne oppgaver og et ønske om å finne en kontinuitet i forfatterskapet, som fikk Nietzsche til å gi seg i kast med nyutgivelsene. Mot slutten av september 1886 forlot Nietzsche Sils-Maria og Oberengadin, hvor han hadde tilbrakt sommermånedene. Han slo seg ned en måneds tid i nærheten av Genoa, før han trakk til Nice for vinteren.

De nye forordene han forfattet i siste del av 1886 ble, etter eget sigende, den mest kraftfulle prosaen som hittil var strømmet ut fra Nietzsches penn. Akkompagnert av tiltagende kroppslige forstyrrelser, vitner utførlige brev og notater fra halvåret om at Nietzsche hadde et storverk under planlegging.

Verket oppsummert

//

//]]]]> //]]>

Da vinteren omsider var over reiste han over til Lago Maggiore, i håp om å ha funnet et sted hvor han kunne tilbringe de periodene av året da det enten var for varmt ved sjøen eller for ugjestmildt i fjellene. Resultatet var kun ytterligere hodepine og synsforstyrrelser, og Nietzsche trakk seg tilbake i Zürich i påvente av at fjellsidene i Oberengadin atter skulle kles opp av Zarathustras sommergrønne gressganger.

Med andreopplaget av de gamle bøkene og utgivelsen av *Hinsides godt og ondt* anså Nietzsche sitt eget verk som midlertidig oppsummert, og han bar på et oppriktig håp om at det snart ville forme seg en kyndig leserskare. Mens tausheten fra verden omkring formelig runget i Gian Durischs hus i Sils-Maria, der Nietzsche bodde på fjerde sommeren, mottok han meldingen om at *Hinsides godt og ondt*, nesten et helt år etter utgivelsen, kun var solgt i 114 eksemplarer.

Det er lite i den nedtrykte tonen i Nietzsches brev, notater og andre selvbiografiske bruddstykker fra denne tiden som skulle tilsi at han ville angripe problemene omkring maktviljen på nytt.

Naken, rå, kontant

//

//]]]]> //]]>

Etter knappe tre sommeruker inne i det lille værelset hadde Nietzsche fullført et nytt manuskript: *Zur Genealogie der Moral. Eine Streitschrift*. Der Nietzsche selv hadde beskrevet *Hinsides godt og ondt* som nøytral i tonen og sakte, men nølende fremadskridende i sin rytmikk, var han nå ikke i tvil om at han nå hadde komponert sin Allegro Feroce-sats: Naken, rå og kontant.

Jeg må ha vært i en tilstand av nesten uavbrutt inspirasjon på denne tiden, slik denne teksten flyter som den mest naturlige ting i verden, skrev han senere.

Av alle Nietzsches bøker, og i klar motsetning til sin forgjenger, er *Moralens genealogi* en relativt enkelt strukturert bok. Formmessig minner den mer om de fire *Utidsmessige betraktningene*, som han hadde skrevet i perioden 1873 til 1876, enn noe av det han hadde ført i pennen i løpet av det siste tiåret. Der forgjengeren hadde bestått av et hundretalls aforismer, bestod den nye boken av tre avhandlinger, hvor hver av dem undersøkte opphavet til ulike moralske anliggender og hvordan de hindrer oss i våre daglige liv: Begrepene om «Godt og ondt» og «godt og dårlig», «skyld» og «dårlig samvittighet» og hva de asketiske idealene i vestlige religioner, moralsystemer, vitenskaper og filosofier egentlig innebar, var overskriftene Nietzsche hadde tenkt under.

//

//]]]]> //]]>

I likhet med sin forgjenger ble også *Moralens genealogi* trykket på forfatterens bekostning og utkom via Naumann i Leipzig i 600 eksemplarer, november 1887. Både innholdsmessig og i den grafiske utformingen hadde boken intenderte likheter med *Hinsides godt og ondt*. På baksiden av forsiden i førsteopplaget kunne man lese at boken var «En oppfølger til den sist offentliggjorte *Hinsides godt og ondt*, som den er ment å utdype og tydeliggjøre». I innledningen henviser Nietzsche hyppig til tidligere bøker, lik små reklamesnutter for en verkmasse han nå hadde satt i sin rette kontekst.

Etter utgivelsen betonet Nietzsche hvordan han nå var kommet til en ende i arbeidet med å gjøre sine tidligere bøker begripelige.

Dårlig samvittighet og selvpining

Selv om Nietzsche omtalte *Moralens genealogi* som et etterord, eller tillegg til, *Hinsides godt og ondt*, lå røttene til bokens hovedanliggende noe lenger bak i tid. I 1885 hadde han nemlig lest sin gamle venn Paul Rées bok om samvittighet. Nietzsche skal umiddelbart ha følt en trang til å sette ord på den «tomme falskheten» i Rées perspektiv. Med *Moralens genealogi* ønsket han å stille et lignende moralbegrep i pinlig lys.

//

//]]]]> //]]>

Nietzsche dyrker den sterke som lever livet uavhengig av den gjengse moral, uten samvittighetsnag. Den dårlige samvittigheten er en sykdom, sier han.

Vi moderne mennesker, vi er arvinger av årtusener lang samvittighetsdissekering og selvpining av vår dyreart. På de feltene har vi vår lengste øvelse, kanskje vårt kunstnerkall, i alle fall vårt raffinement, vår bortskjemning av smak.

Under hver en sten

Med genealogien ønsket Nietzsche å vise at man aldri kan komme fram til en objektivt sann og egentlig moral fri for begrensningene som tid og sted påfører den. Herfra åpner han opp nye perspektiver, en granskende og konfronterende stiltone, der leseren tvinges til å se temaene på nye måter. Slik ønsker han å vise tingenes bakside, det underliggende og uuttalte.

Nietzsche anså neppe slavemoralen, den dårlige samvittigheten og de asketiske idealene som «onde» aspekter ved menneskeheten. Det var ikke det at mennesket ville ha vært bedre stilt uten, og at Nietzsche som en følge av dette glorifiserer den samvittighetsløse og rå. For som tittelen på hans foregående verk *Hinsides godt og ondt* mer enn antyder, var Nietzsches ståsted plantet godt utenfor denne dikotomien. Likevel syder boken av Nietzsches forakt, særlig for kristne dyder.

På veien til 'engel' (for her ikke å bruke et hardere ord) dyrket mennesket frem den fordervede mage og den ufrie tunge, som ikke bare gjorde dyrets glede og uskyld motbydelig, men livet selv smakløst. Mennesket står der og holder seg for nesen og lager sammen med pave Innocens 3. misbilligende katalogen over sine motbydeligheter.

Også den borgerlige tekkeligheten og de smås misunnelse får unngjelde gjennom en rekke provokasjoner og tankeeksperimenter som var utenkelige for de fleste på Nietzsches tid.

Eksplisiviteten i verket viser en Nietzsche med klare oppfatninger, ofte forfattet som en ytterste konsekvens: Det ville ta tid før han igjen kunne publisere noe som helst; det som skulle bli den siste frukten av hans skapertrang: en endelig omvurdering av alle verdier.

En klassiker?

//

//]]]]> //]]>

Øystein Skar har tidligere oversatt *Historiens nytte og unytte for livet*, og denne nyoversettelsen av *Moralens genealogi* er godt gjennomført. Skar er tro mot Nietzsches tyske original, og enkelte steder i første avhandling kunne man nok med fordel gjort noen mindre grep for å bedre flyten i den innimellom tunge norske språkføringen. Men idet leseren er kommet til angrepet på Wagner og de asketiske idealene i tredje avhandling, og oversettelsen virkelig slår gnister, er dette for lengst glemt.

For på tross av at Nietzsche med *Moralens genealogi* hadde skrevet sin «frykteligste» bok, håpet han i 1887 fortsatt på flere lesere og sendte boken til en rekke innflytelsesrike kulturpersonligheter. Med denne nyutgivelsen som del av Nietzsches samlede på norsk er Nietzsche nok et steg nærmere status som en ufarlig klassiker. Ville han virkelig ønsket seg dét?